

Det første forsamlingshus i Tuse.

Efter krigene om Slesvig og tabet af Sønderjylland i 1964 ændredes det politiske liv i Danmark.

Omkring 1870 dannedes de politiske partier. På landsbasis blev det partiet Højre, som med kongens støtte blev det førende og sad på regeringsmagten frem til systemskiftet i 1901. Det var især de mest velstående godsejere som udgjorde højre, og det var Estrup, der var regeringsleder og bl. a. udstedte love, som ikke alle havde mulighed for at stemme om. De kaldes "de provisoriske love".

Grundloven, der blev vedtaget i 1849, havde jo både et folketing og et landsting, men der gik mange år før hensigterne i loven blev efterlevet.

Bønderne kunne i mange år ikke rigtig enes om, hvordan de skulle forholde sig, og derfor fik deres parti, venstre, ikke så meget indflydelse.

Socialdemokraterne begyndte så småt at danne et politisk parti, men havde også svært ved at få politisk fodfæste.

De nationalliberales tid ophørte kort efter, at vi havde mistet Sønderjylland, så det parti kunne heller ikke mere gøre sig gældende.

Der skete meget i samfundet i løbet af få år.

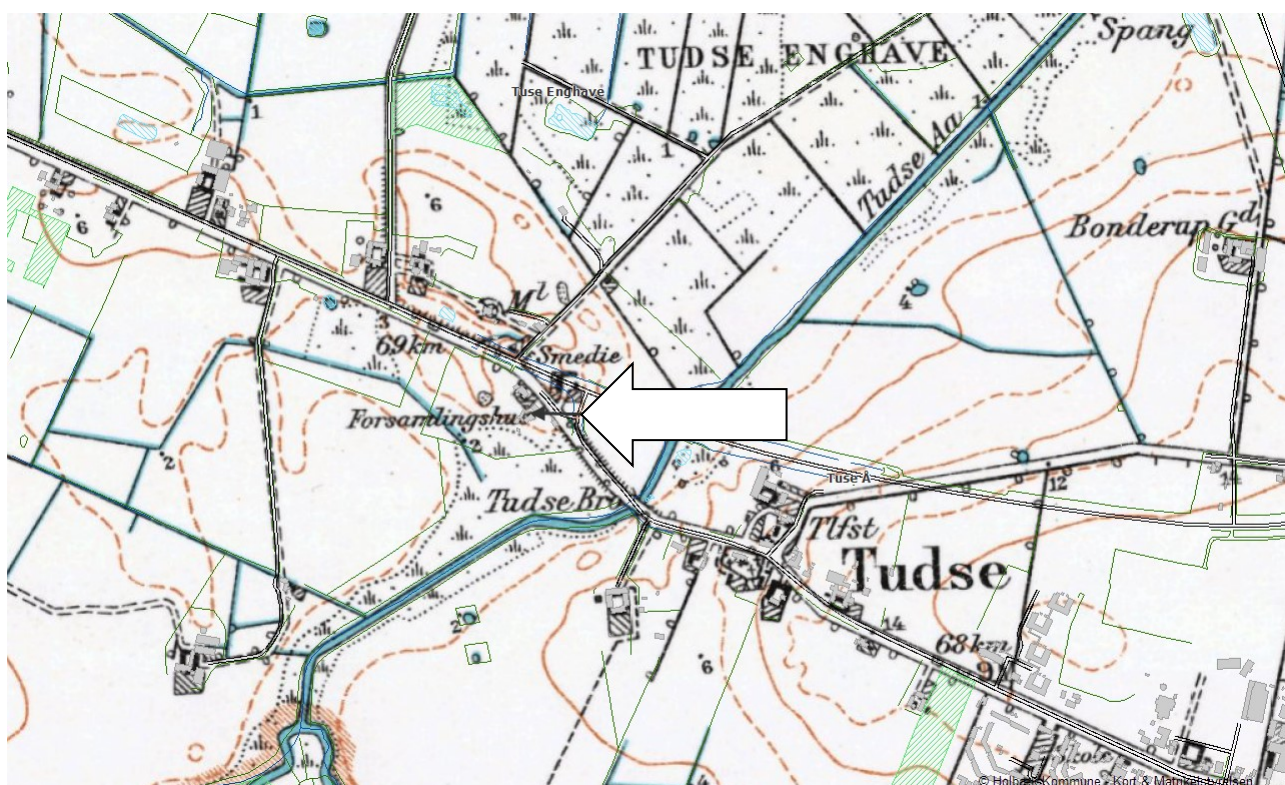
Omkring 170.000 udvandrede fra Danmark, der jo kun gik til Kongeåen efter 1864 - først og fremmest til Nordamerika. Udvandringen skete i årene 1872-1900.

Landbruget blev omlagt fra korndyrkning til husdyrhold. Brugsforeningerne, slagterierne og mejerierne blev skabt på andelsbasis. Højskolerne blev startet.

Danmarks jernbanenet blev meget udbygget, og aviserne blev mere udbredt takket være nye trykkeskikkelser. I 1864 var det kun 4 % af befolkningen, der holdt aviser. 10 år senere var det 70% i byerne og 25% på landet.

På landet blev man mere og mere bevidst om nødvendigheden af at lære mere og skabe et nyt socialt sammenhold.

Her kommer **forsamlingshusene** ind i billedet. I løbet af ca. 30 år blev der opført ca. 1600 forsamlingshuse, som sammen med en række missionshuse og andre kirkelige lokaler blev samlingssted for foredragsforeninger med en række samlende aktiviteter. Det skabte en ny dynamik i landdistrikterne, og udviklingen førte til øget styrke for venstre, der i 1901 så kunne danne den første regering udpeget af et parlamentarisk flertal i folketinget (og kongen). Det kaldes systemskiftet i dansk politik.

På kortet, der er fra begyndelsen af 1900-tallet, ses tydeligt husets beliggenhed under 200 m vest for den gamle Tusebro vest for kirken.

I Tuse mødtes en gruppe borgere for at danne en foredragsforening i 1887.

Vi har deres beslutningsprotokoller helt tilbage til starten, og det er spændende at følge udviklingen. Skoledirektør Poul Carlsen var meget lokalhistorieinteressert; det samme var gårdejer Gunnar Hermansen, og i 1989 optog sidstnævnte en smalfilm, hvor Poul Carlsen snakkede med gamle tuseboere, der fortalte om det første

forsamlingshus i Tuse. Den videofilm har vi også sammen med beslutningsprotokollerne for mere end 100 år.

Den første side i protokollen fra 1888 lyder således:

Tudse og Omegns Foredragsforening.

Blev stiftet ved et Møde i Tudse Kro den 14. Dec. 1887, hvor der blev valgt Bestyrelse, som er følgende Medlemmer.

Lærer Hansen Butterup, Grd. Peter Jacobsen Butterup, Grd. Herman Hansen Tudse, Grd. Niels Hermansen Tudse, Gdr. Niels Rasmussen Hagedsted, Grd. Rasmus Hansen Mårsø.

Det blev vedtaget at indgive Andragende til Sognerådene i bemeldte Sogne om Tilladelse til at benytte Skolelokalerne til Foreningens Møder, og hvis Tilladelse hertil gives, da at afholde det første Møde i Tudse Skole, andet Møde i Hagedsted Skole, Tredje Møde i Butterup Skole, som forud skal bekendtgøres i Holbæk Posten og Holbæk Amts Dagblad.

Det var ikke en selvfølge, at man kunne bruge offentlige lokaler som skoler til politiske møder. En overgang havde regeringen faktisk forbudt dette, selvfølgelig for at hindre bl.a. landdistrikterne i at samle og organisere sig. Man skulle i 1887 dog stadig søge om generel tilladelse til at holde møderne i skolerne.

Den 7. april 1888 blev den 1. generalforsamling afholdt. Foruden valg, hvor Gdr. Niels Hermansen blev valgt til formand, blev der også vedtaget vedtægter for foreningen med en flot formålsparagraf, som jo præges af højskolebevægelsen:

- a. Foreningens Formål er, ved Kristelig, folkelig, historiske og politiske Foredrag, at komme til større Klarhed over Livet, at komme til bedre oplysning om de spørgsmål der er oppe og røre sig i Folk og Land, at udvikle kjærligheden til alt sandt, stort og at udvikle fællesskabsfølelsen i store som i*

små forhold, samt ellers ved oplysende Foredrag i andre Retninger.

b. Ved Diskussionsmøder at udvikle Medlemmernes Dømmekraft og evnen til at udtale sine Tanker og Meninger på en klar og tydelig Måde om foreliggende Spørgsmål.

Bidraget blev fastsat til: En gårdmand med hustru... 2 kr. Husmænd og håndværkere.....1 kr. Ubemidlede....50 øre

På mødet blev også drøftet en henvendelse fra Gislinge Foredragsforening om i fællesskab med dem at opføre et forsamlingshus. Man vedtog, at man ville gøre forsøg på at få sagen realiseret.

Allerede den 22. december blev der afholdt ekstra generalforsamling i Tuse Kro med den dagsorden, at man gerne ville opføre et forsamlingshus "*for så vidt de fornødne Penge eller Kaution kan skaffes til veje*".

Det blev besluttet at man gerne ville arbejde videre med planerne; så den 21. februar holdt bestyrelsen møde med udvalgene.

Tegning og overslag kostede 15 kr. Overslaget over byggeprisen lød på 1468 kr. Man havde tegnet aktier for 1297 kr. Endvidere havde man fået tilbud fra Mejerist Poulsen, Gislinge om at kautionere for 100 kr. Der manglede altså ca. 100 kr.

Det vedtoges at begynde på byggeriet. Tømrer H.L. Jensen skulle prøve at få materialerne på kredit indtil videre. Det vedtoges også at støbe grunden i cement.

Lørdag den 2. marts 1889 afholdt Tudse og Omegns Foredragsforening ordinær generalforsamling i Tuse Kro, hvor beslutningen blev konfirmeret.

Det gik hurtigt med byggeriet; men det var nok også et noget skrabet byggeri. Allerede den 11. maj 1889 afholder bestyrelsen møde i **Tuse Forsamlingshus**. Her besluttes at holde indvielsen den 5. juni. Der bliver fundet talere og skaffet musik.

Lørdag den 16. juni fastsætter bestyrelsen lejen for foreningernes brug af huset.

På et foto kan man se, at huset er opført i røde mursten, og taget er beklædt med "blikplader". Det var stort set bare et stort rum med plads til køkken i det ene hjørne. Der var et indgangsparti (se fotoet) med plads til knagerækker.

Der skal betales for lys, varme og rengøring, og Højre (regeringspartiet) *skal desuden også betale en passende leje, og her skal også være 2 af bestyrelsesmedlemmerne til stede. De demokratiske Foreninger i Sognene og Sygekassen samt Folketingsmændene er fri for lejen.* Man kan fornemme, at der stadig var politiske skel i befolkningen

Andre brugere bliver gymnastikforeninger, skytteforeninger, venstreforeninger, skolen til juletræsfest, dilettantforestillinger (dog mod at bestyrelsen får fri adgang!!) og festlige sammenkomster. Selvfølgelig arrangerer foreningen også foredrag og oplæsninger. Grundlovsdag fejres ofte med foredrag og sammenkomst. Ofte skulle man aftale kørsel og logi for forelæserne. De mange bestyrelsesmøder drejer sig også om færdiggørelse af byggeriet. Dertil optages et lån på 500 kr. til afdrag over 12 år. Allerede i oktober 1889 hjemkøbes kakkellovn og kul, og der købes 1 bord + 2 stole samt vandkaraffel og glas til foredragsholderen. Man vedtog lidt

senere at trykke 200 sæt af vedtægterne – som de, der ønskede at eje dem selv måtte betale. 19. marts 1890 besluttes det, at tømrer Hans Larsen Jensen sætter knagerækker op i entreen. Den 9. dec. 1890 besluttes det at opføre retirade og pissoir ved den vestre gavl af huset samt at opsætte lægtehegn der. Kromanden fik afslag på anmodningen om *at måtte sætte beværtningsstelt op den 5. juni og så sælge Øl, Kaffe og Cigarer til foredragsforeningens medlemmer* Den 3. januar 1991 besluttes det at give huset navnet Godthaab. Fotoet er nok fra ca. 1900.

Mange gange handler bestyrelsesmøderne også om vilkår for arrangementer. Fredag den 28. september besluttes det f. eks at afholde høstfest lørdag den 13. oktober med oplæsning kl. 4 og senere musik. Entre 75 øre for en herre og 50 øre for en dame. Der afholdes fastelavnsfester, koncert med bal samt selvfølgelig foredrag og enkelte udflugter.

I marts 1899 vedtages det at lave 2 bænke om ligesom de 4 andre med rygstød. Ved det samme møde besluttes at drøfte en tilbygning til forsamlingshuset. Det spørgsmål tages ikke op på de næste mange møder og generalforsamlinger. Den 31. januar vedtages det ikke at købe øl til fællespisningen efter foredraget, og at fællespisningen skal foregå ved borde og ikke som tidligere i hver sin krog i Forsamlingshuset. Der blev også besluttet at opsætte en hængelås på retiradedøren!!

Den 7. juni 1889 vedtages det at kalke væggene, at male det nye skillerum, fodpaneler, dragerne på loftet og begge dørene. Maler Pedersen overdroges opgaverne for cirka 25 kroner. Der skal indkøbes en talerstol som den i Hagedsted. Der, hvor loftet er utæt, skal der opsættes nye brædder og tagpap.

I september måned 1894 aftales det, at man ikke mere vil udskænke spiritus og øl ved foreningens arrangementer. I oktober udvides beslutningen til at omfatte alle, der benytter huset. I oktober 1905 forkastes dog et forslag om slet ikke at holde selskabelige sammenkomster i foreningen.

Den 5. oktober indkaldes der til ekstraordinær generalforsamling for midlertidigt at stille foreningen i bero på grund af ringe tilslutning. Har det sammenhæng med afholdsbevægelsens fremstød?

Foreningen kommer i gang igen og i 1911 indvælges 2 kvinder i bestyrelsen, nemlig Frk. Hedvig Jensen og Frk. Cathrine Petersen sammen med Herman Stoltz.

I protokollen er der en liste over de 76 aktionærer. Den er fra marts 1890. Man lægger især mærke til de mange stillingsbetegnelser. Det var åbenbart almindeligt:

Gårdmand, husmand, sognefoged, lærer, smed, møller, hjulmager, dyrlæge, bødker, mejerist og tømrer er de titler, der siger meget om livet i landsbysamfundet.

Nogle af de "gamle" tuseboere fortæller i videofilmen (fra 1989) om, at de har gået til en del arrangementer i huset, bl.a. en danseaften. Det gik sådan, at musikeren syntes, at der manglede dansetræning, så han fik fat i en danselærerinde fra Undløse, som kunne få tuseboerne på ret kurs på dansegulvet.

Så har vi ikke flere protokoller fra tiden med "Godthaab".

Vi ved dog, at der den 11. april 1914 blev holdt stiftende generalforsamling i Tuse Brugsforening. Det skete altså i "Godthaab".

Huset ligger der endnu, selv om det selvfølgelig blev ombygget for mange år siden.

Da man i 1924 besluttede at opføre det nuværende forsamlingshus, nu på Tuse Byvej 96, blev "Godthåb" solgt for 1700 kr.

Vi ved, at der blev indrettet 3 lejligheder i huset, og der bor endnu en lejer i tagetagen, der nu er forsynet med tegltag og en kvist. Gudrun og Kurt Nielsen flyttede ind ovenpå, da de blev gift i 1960. På det tidspunkt var der ikke spor tilbage, der fortalte om husets historie som samlingssted, fortæller de.

Kilder: Protokollerne fra foredragsforeningen begyndende 14. dec. 1887. Politikens Danmarkshistorie, 3. udgave.

Gunnar Hermansens optagelser af skoledirektør Poul Erik Carlsens interview fra 1989 med 4 gamle tuseboere. Fotos og tekst er samlet og skrevet af Mogens Nielsen, februar 2014.

